

MELITA ČAVLOVIĆ

ERNEST WEISSMANN

DRUŠTVENO ANGAŽIRANA ARHITEKTURA, 1926.-1939.

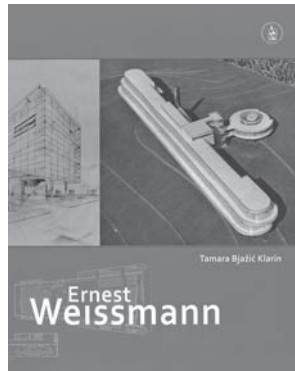
TAMARA BJAŽIĆ KLARIN

ERNEST WEISSMANN

SOCIALLY ENGAGED ARCHITECTURE, 1926-1939

TAMARA BJAŽIĆ KLARIN

The monograph *Ernest Weissmann – Društveno angažirana arhitektura [Socially Engaged Architecture] 1926-1939* presents the life and work of one of the leading figures of Croatian Modern architecture between the two World Wars. In this bilingual edition, the author chronologically traces his architectural career both at home and on the international architectural scene. The book vividly portrays Weissmann as a prolific and versatile architect with keen interest in architecture, theoretical issues and lively debates on the most progressive ideas in the field. The monograph also presents his entire architectural work. Some further research into Weissmann's work after 1939 and his international career in the United Nations would round off this monograph and provide the answers to the questions that might have remained unanswered. It would thus effectively contribute to a detailed profile of Ernest Weissmann and his architectural career.

HAZU – Edicija Architectonica
Zagreb, 2015.

Str. 349; ilustr. 212; literatura, izvori,
katalog radova, adresar
[30/24 cm, u boji, meki uvez, hrvatski/engleski]

Uvodna riječ: Andrija Mutnjaković
Predgovor: Ákos Moravánszky
Urednik: Andrija Mutnjaković

Prijevod: Andy Jelčić
Lektura: Barbara Smith Demo
Dizajn i prijelom: Borut Benčina – Art Studio Azinović,
Zagreb

ISBN 978-953-154-189-3
CIP 000908160 [NSK Zagreb]

Monografsko izdanje Ernesta Weissmanna nedvojbeno je neizostavno djelo hrvatske arhitektonske historiografije kojim se – zahvaljujući predanom istraživačkom radu autorice i dokumentiranju velikom količinom arhivskih izvora – rekonstruirala dinamika arhitektonske profesije razdoblja između dvaju svjetskih ratova. Autorica u stopu prati život i djelo Ernesta Weissmanna, jednoga od bitnih nositelja modernosti, te kroz teme umrežavanja – najprije s domaćim protagonistima na lokalnoj, a onda i na internacionalnoj razini – nadopunjuje i proširuje ustaljena uvjerenja, ali i otvara nove, možda dosad previdene istraživačke linije. Ernest, ili Encika za bliske prijatelje, nije čak ni uskom krugu poznanika mnogo elaborirao o svojim ekstenzivnim internacionalnim pothvatima i aktivnostima. Ovdje zasigurno treba tražiti razloge zbog kojih je ostao u određenoj mjeri enigmatična osoba, dosege čijeg životnog luka tek sada saznajemo. Njime se on otkriva kao protagonist internacionalnih modernih kretanja i sukreator progresivnih europskih arhitektonskih debata. Monografija precizno prati Weissmannovo djelovanje u razdoblju od 1926. do 1939. i predstavlja ga kao osobu koja je s jednakom važnosti i težinom nastupila ne samo kao arhitekt već i kao složena ličnost koja se koristi i pisanim medijima i javnim nastupima, pridržavajući se pritom usvojenih načela.

Vremensko ishodište ove monografije postupno je isprispovijedana i zaokružena priča o zagrebačkom *milieu* i arhitektonskim protagonistima 1920-ih i 1930-ih godina. Moguće je

pretpostaviti da se Weissmann već izuzetno rano tijekom studija zanima za pragmu i onu arhitekturu koje bi glavna odrednica bila svrhovitost postignuta čvrstim potezima, usvajajući tehničke vještine na Visokoj tehničkoj školi i postizuci s vremenom u tome sve više uspjeha. Unutar čvrstoga referentnog polja prvoga dijela, koje je definirano kontinuiranom transmisijom iskustva i znanja, najprije germanskoga kulturnog kruga, kao nova čvrsta točka i poveznica – u čijem je polju utjecaja pored Weissmanna bila upletena i nekoć licina zagrebačkih arhitekata – otkriva se sada bečki arhitekt s tadašnjom pariškom adresom – Adolf Loos. On će u knjizi biti tek početak plodonosnoga pariškoga razdoblja Weissmannova života i rada, obilježenog ponajprije likom i djelom Le Corbusiera, u čijem je pariškom birou – poput Jurja Neidhardta – od svih arhitekata s prostora bivše Jugoslavije Weissmann odigrao najdužu epizodu.

Koliko god krug mladih arhitekata, budućih protagonista internacionalne arhitektonske scene, bio presudan u Weissmannovim budućim profesionalnim odabirima, toliko je staziranje i upoznavanje Le Corbusiera udaljilo mladoga Weissmanna od Corbusierovih ideala. Premda obojica, i Corbusier i Weissmann, razmišljaju o potencijalu prefabricirane izgradnje ponajprije stambenih zgrada, oni to čine s posve drukčijim stajališta. Saznajemo da Le Corbusier, svjestan opasnosti ponistavanja autorskoga umjetničkog doprinosa arhitektonskom djelu, ni u jednom trenutku ne oduzima arhitekturi status umjetničkog

artefakta, dok se Weissmann, nasuprot njemu, barem deklarativno – pod utjecajem konstruktivista Nikolaja Kollija i Marta Stama – u potpunosti priklanja trima nužnim premisama prefabricacije – ekonomici gradnje, tehnici i tehnologije, koje povezano s time bezrezervno prigrljuje. Ta pariška epizoda života, rada i prijenosa iskustava, detaljno prikazana monografijom, trajno će obilježiti Weissmanna i baždari ga za teme koje će u potpunosti obilježiti njegov profesionalni rad u Zagrebu, gdje će prefabricaciju prepoznati kao rješenje širih socijalnih problema društva i alatom unaprijeđenja kvalitete života u domovini. Osim kao lijek za probleme stanovanja, on će prefabricaciju usvojiti i kod projekata bolničkih zgrada, koje sve redom pripadaju istoj arhitektonskoj istini te premda neizvedene, slove još i danas za ikone hrvatske moderne arhitekture.

Monografijom se poentira da jednako kako je format arhitektonskih natjecaja bio presudan za nastup Weissmanna u domaćoj sredini, toliko su upravo natjecaji bili presudni za pojavu nove arhitektonske paradigme – one *novoga gradnja* [Neues Bauen]. Natjecaji i izložbe natjecajnih radova uzeti su kao dokazi, osobito oni za Zakladni blok u Zagrebu koji su izrodili stručne polemike unutar arhitektonske zajednice, koja je još uvijek tražila ispravnu retoriku kojom bi artikulirala nove pojave i argumentirala potrebu za promjenama. Autorica sada formalnom analizom postupaka projektiranja usvojenih u Parizu umrežava, atribuirala i vrjednuje redom pozna-

te, ali i dotad nepoznate Weissmannove projekte, od kojih se bitnima pokazuje posebno projekt zgrade Radničkih ustanova na bivšoj Ciglani u Zagrebu. Taj postupak svladavanja velikog programa adiranjem pojedinačnih elemenata, grupiranjem prema namjeni i naknadnim povezivanjem prepoznaje kao ono što je Weissmannu omogućilo da na trima projektima za bolnice egzemplarno manifestira novi način razmišljanja o projektiranju – onaj sistemski.

Potaknut nemogućnošću realizacije nagradenoga natjecajnog projekta za Zakladnu i kliničku bolnicu, Weissmann osniva Radnu grupu Zagreb koja je, kako je navedeno, svoju razliku prema njoj srodnom Udruženju umjetnika Zemlja imala upravo u djelovanju u području arhitektonskog projektiranja, uvidajući očito važnost i u postavljanju dobrih primjera prakse za koju su se zalagali, a ne isključivo proklamiranjem vlastitih stajališta putem dostupnih im pisanih medija i izložaba (na kojima su bili jednako tako zastupljeni). S Radnom grupom Zagreb Weissmanna sada upoznajemo kao zustrug kritičara aktualnoga društvenog trenutka i političkog sustava, koji vjerujući u alternativu postojećem kapitalizmu, zauzima poziciju da bi državni interes trebao pomoći unaprijeđenju svih segmenata društva, pa tako i arhitekture kao njegova sastavnog dijela. Žarište je na akutnom problemu manjka stanova, usko povezanom s politikama stanogradnje, kako u Zagrebu tako i na globalnoj razini, u koju će Weissmann steći uvid nakon Drugoga svjetskog rata prili-

kom dugogodišnjeg angažmana u Ujedinjenim narodima.

Svoja će uvjerenja Weissmann dosljedno zastupati jer je, kako je jasno na promociji knjige potencirala i Željka Čorak, cijelim svojim životom demonstrirao socijalnu osviještenost i potrebu podređivanja individualnih potreba širim društvenim interesima. Na tome tragu treba razumjeti i Weissmannov doprinos svjetskoj historiografiji moderne arhitekture, koji je još i dodatno rasvijetljen izvornim dokumentima, a to je postojanje čak dviju drugih (alternativnih) verzija Atenske povelje. One su prikazane kao ključ razumijevanja one struje koju su činili lijevo orijentirani arhitekti – José Luis Sert, Mart Stam, Wells Coates i drugi, čiji je Weissmann aktivan član. Njegova su stajališta prilikom procesa donošenja povelje – kao *grand finale* rezolucije CIAM-ova četvrtog kongresa – bila dio obiju drugih verzija Povelje i ishodišna misao kasnijeg okupljanja 'ljevice' unutar CIAM-a usprkos otporima njegova vodstva djelatne do 1938. godine.

Dvije Weissmannove realizacije obiteljskih kuća u Zagrebu, obje ocijenjene kao antologijski prikazi hrvatske arhitekture, pripadaju nikako manje naprednom, već u odnosu na poznate Weissmannove prve natjecajne radove izmijenjenom pristupu projektiranja. Kuće Podvinec i Kraus u Zagrebu autorica naziva eksperimentima međuratne kulture stanovanja koje na pravi način prezentiraju Weissmannovo suvereno poznavanje prostornih konceptata: *raumplan*, *plan libre*, kao

SL 1. POLJOPRIVREDNO ŠUMARSKI FAKULTET, RADNA GRUPA ZAGREB

SL 2. WEISSMANN U ZAGREBU, 1930-IH

SL 3. ZAKLADNA I KLINIČKA BOLNICA ZAGREB

SL 4. VILA KRAUS

SL 5. VILA PODVINEC U ZAGREBU

i visoke razine ostvarenja na području individualnog stanovanja domaćih autora. Povezivanje ovih različitih utjecaja nije učinilo kuće ništa manje rezolutnim arhitektonskim ostvarenjima, već naprotiv. Jedna od mogućih njihovih vrijednosti jest svakako *periferijski* odmak, koji bi se mogao prizvati u valorizaciji ovoga trećeg puta. Potvrda toga bila bi svakako i posljednja Weissmannova vlastita lošinska obiteljska ljetna rezidencija koja se, iako izuzeta iz ovoga prikaza jer ne pripada definiranom razdoblju istraživanja, svakako može smatrati kao nastavak Weissmannova arhitektonskog eksperimentiranja.

Osim potrebe vrjednovanja spomenute lošinske rezidencije, i druga prikazom međuratnog razdoblja postavljena pitanja – od akutnog problema stanovanja do nužnosti slobodnog raspolaganja zemljištem, koja će imati svoj epilog u periodu velikih društvenih i političkih promjena nakon Drugoga svjetskog rata – očekuju odgovor. Nadamo se da ćemo nastavkom ovakva sustavnog pristupa koji bi popratio Weissmannov put nakon 1939. godine, dobiti daljnji izuzetan doprinos ne samo lokalnom već sada i svjetskom korpusu povijesti arhitekture.